

Bijlage 4. Behandeling van de adviezen bij het ministerieel besluit tot voorlopige opheffing van het stadsgezicht van de stadswoning met omgeving in Tienen

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Tienen, 2de afdeling, sectie F

Objectnummer: 4.02/24107/126.1

-

Dossiernummer: 4.001/24107/104.1

Omschrijving:

Stadswoning met trapgevel en pleintje, Verlatstraat 4, 12-14, Tienen

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel, 18/04/24

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Getekend door: Matthias Diependaele (Si)
Getekend op: 2024-04-18 23:14:30 +02:00
Reden: Ik keur dit document goed

Matthias DIEPENDAELE

1. Advies uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige opheffing

1.1. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 21 december 2023.

De VCOE bracht op 29 januari 2024 een (voorwaardelijk) gunstig advies uit over de opheffing van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het opheffingsdossier.

Behandeling van het advies:

ALGEMENE OPMERKINGEN OP HET PROJECT 'SNELLE SCREENING'

Binnen dit project werd beslist tot de opstart van maar liefst 126 procedures voor gedeeltelijke of gehele opheffing van bescherming.¹ Daarbij worden volgende rechtsgronden gebruikt:

- Art. 6.2.1,1^o van het Onroerenderfgoeddecreet: 'De erfgoedwaarden van het beschermde goed zijn onherstelbaar aangetast of verloren gegaan'.
- Art. 6.2.1,3^o van het Onroerenderfgoeddecreet: 'De gehele of gedeeltelijke wijziging of opheffing is vereist omwille van het algemeen belang'.

Het project vult dit 'algemeen belang' ruim in als de 'rechtszekerheid' of een 'wijzigende context' waarin de (resterende) erfgoedwaarden vandaag niet langer toereikend zouden zijn om de bescherming te verantwoorden. Zoals gesteld vindt de commissie het een goede zaak dat werk wordt gemaakt van het evalueren en actualiseren van het beschermde bestand. Het verlies van erfgoedwaarden of het 'algemeen belang' kunnen echter niet zonder meer aangegrepen worden om beschermingen stop te zetten. De procedure vereist steeds een kritische afweging op basis van een eenduidig beoordelingskader, daarbij rekening houdend met de oorzaken van de problematische toestand van de bescherming. Zo benadrukt de parlementaire voorbereiding van het Onroerenderfgoeddecreet: 'In geen geval kan verwaarlozing of gebrek aan onderhoud door de (huidige of vorige) zakelijkrechthouder of beheerder aanleiding geven tot een wijziging of gehele of gedeeltelijke opheffing van de bescherming'.

Bij inbreuken op het actief- en passiefbehoudsbeginsel kan een eventuele opheffing van bescherming dus enkel volgen als aangetoond is dat handhaving afgerond, uitgesloten of gehypothekeerd is. Wanneer handhaving in het verleden in gebreke bleef wordt de veroorzaker beloond voor wanbeheer.

Behandeling advies:

In het inhoudelijk dossier bij het opheffingsbesluit wordt in de beheershistoriek steeds weergegeven of er sinds de bescherming een handhavingstraject gelopen werd op basis van het beheersarchief van het agentschap Onroerend Erfgoed en informatie van de afdeling Handhaving van het departement Omgeving. In de archieven kan soms niet teruggevonden worden waarom men na een inbreuk of een misdrijf destijds niet is overgegaan tot handhaving. Bij de snelle screening werd steeds nagegaan of de opstart van een handhavingstraject nog opportuun is of niet. Indien een handhavingstraject nog lopende is of opgestart kan worden, wordt er geen procedure tot opheffing van de bescherming opgestart.

Indien nog erfgoedwaarden overblijven moet het eventuele opheffingsvoorstel gebaseerd zijn op grondig en consistent vergelijkend onderzoek, zodat de noodzaak tot opheffing en het belang van het betreffende erfgoedobject in het globale Vlaamse beschermingsbestand steeds goed kan worden ingeschat. Daarbij is belangrijk om niet enkel de erfgoedwaarden toegekend op moment van bescherming te (her)evalueren, maar ook mogelijk bijkomende erfgoedwaarden die vanuit het hedendaagse perspectief van toepassing zijn.

Behandeling advies:

De snelle screening van het beschermde bestand had als doel die beschermingen te detecteren die vandaag overduidelijk niet meer aan de hedendaagse selectiecriteria voor bescherming op Vlaams niveau voldoen. Het onderzoek omvatte geen uitgebreide studie per thema of typologie. Waar er nog resterende erfgoedwaarden zijn, wordt door de evaluatie aan de hand van de criteria in het inhoudelijk dossier (3.1. Evaluatie van de opheffing van de bescherming) en in het ministerieel besluit steeds aangetoond dat de opheffing van de bescherming evident is en er door de opheffing geen hiaat in het beschermde bestand ontstaat. Aangezien het een actuele evaluatie op basis van de hedendaagse inzichten inzake erfgoedwaarden is, hanteert het agentschap steeds de huidige selectiecriteria zoals omschreven in het Onroerenderfgoedbesluit en de huidige erfgoedwaarden zoals omschreven in het Onroerenderfgoeddecreet.

Zonder kritische en eenduidige afweging ontstaan volgens de commissie gevaarlijke precedentes die eigenaars of gebruikers aanmoedigen om beschermingsplichten niet na te leven. Het kan bovendien aanleiding geven tot het in vraag stellen van beschermingen die wel nog toereikend zijn, met de uitholling van het eerdere beschermingsbeleid en het beschermingsinstrument tot gevolg. Vooral de ruime invulling van de rechtsgrond 'algemeen belang' nochtans voornamelijk bedoeld ter afweging van strijdige ruimtelijke belangen is in dat verband zorgwekkend. De parlementaire voorbereiding verduidelijkt dat deze mogelijkheid in geen geval een vrijgeleide mag zijn om het belang van een bescherming te ondermijnen.

Behandeling advies:

Elk voorstel tot opheffing van de bescherming binnen het project van de evaluatie van het beschermde bestand werd grondig onderzocht, afgewogen en geëvalueerd. De uitgewerkte inhoudelijke dossiers met een overzicht van de individuele en specifieke beschermings- en beheershistoriek zijn hiervan het resultaat.

Bij de opheffingen waar 'algemeen belang' als rechtsgrond voor de opheffing van de bescherming wordt gebruikt, wordt de opheffing bijkomend grondig gemotiveerd door het beschermde goed af te wegen aan de huidige selectiecriteria en erfgoedwaarden. Hierbij wordt aangetoond dat het beschermde goed in haar huidige voorkomen onvoldoende erfgoedwaarde heeft voor een bescherming op Vlaams niveau en de opheffing geen hiaat binnen het beschermde bestand veroorzaakt.

Bijkomend verwijst de commissie naar haar vorige adviezen voor wat betreft de lessen die te trekken zijn uit opheffingsdossiers. De lopende evaluatie van het beschermde bestand zou ook aangegrepen moeten worden om beschermingen die bedreigd zijn prioritair te vrijwaren, en hierover publiek te communiceren..

Behandeling advies:

De evaluatie van het beschermde bestand heeft er ook voor gezorgd dat bepaalde sites opgemerkt werden waar recent werken werden uitgevoerd zonder toelating of vergunning of waar er sprake is van verwaarlozing van het beschermde goed. Deze dossiers worden vandaag opgevolgd. Het publiek communiceren van deze trajecten wordt echter niet beschouwd als een goed uitgangspunt voor een constructieve dialoog met de zakelijkrechthouders.

Daarnaast voerde het agentschap een analyse uit op onze databanken om na te gaan voor welke beschermde monumenten gedurende de afgelopen tien jaar geen toelatingen of premies werden aangevraagd. Dat kan immers een signaal zijn dat er mogelijk een verwaarlozingsproblematiek speelt. Dit kadert in het streven naar een proactieve handhaving. Voor ongeveer 2.000 beschermde monumenten bleek geen toelatings- of premie-aanvraag beschikbaar. Deze lijst is de vertrekbasis om te bepalen voor welke

monumenten verdere actie aangewezen is. Niet in alle gevallen zal er immers effectief een probleem zijn. Bovendien neemt het agentschap een studie proactieve handhaving op.

De commissie stelt verder vast dat in het betreffende project de rechtsgrond 'algemeen belang' ook wordt ingeroepen wanneer onoordeelkundige werken, al dan niet vergund, werden uitgevoerd, zelfs wanneer niet alle erfgoedwaarden verdwenen zijn, en dat er niet altijd een passend onderscheid wordt gemaakt tussen de evaluatie van een beschermd monument en van een beschermd stads- of dorpsgezicht of cultuurhistorisch landschap.

Behandeling advies:

De rechtsgrond 'de erfgoedwaarden zijn onherstelbaar aangetast of verloren gegaan' (Art. 6.2.1., 1°) veronderstelt een volledig en onherroepelijk verlies en wordt enkel gebruikt wanneer de erfgoedwaarden volledig verdwenen zijn. De rechtsgrond 'algemeen belang' (Art. 6.2.1., 3°) wordt gebruikt wanneer het onroerende goed nog erfgoedwaarden heeft, maar waarbij deze na toetsing aan de selectiecriteria onvoldoende blijken om een bescherming op Vlaams niveau te verantwoorden. Het klopt dus dat in sommige gevallen het onroerend goed nog erfgoedwaarden heeft, al dan niet na onoordeelkundige (vergunde) werken. Door deze resterende erfgoedwaarden te erkennen en te omschrijven aan de hand van de selectiecriteria kunnen deze erfgoedwaarden nog gevrijwaard worden door bijvoorbeeld het onroerende goed vast te stellen in de inventaris.

Bij de evaluatie van het beschermde bestand vertrok het agentschap Onroerend Erfgoed vanuit het beschermingsstatuut waarin het goed beschermd werd en de afbakening. Bij een onroerend goed beschermd als stads- of dorpsgezicht werd bijvoorbeeld niet gekeken naar het interieur, maar naar de verschillende beschermde onderdelen van de site en hun relatie tot elkaar. Bij een beschermd cultuurhistorisch landschap werden de landschappelijke erfgoedkenmerken en -elementen afgewogen enz. In sommige gevallen werd vastgesteld dat het goed beter beschermd wordt onder een ander statuut of met een andere afbakening waardoor de erfgoedwaarden beter gevrijwaard kunnen worden. In die gevallen gaat de opheffing van de bescherming gepaard met een nieuwe bescherming.

De commissie uit bijgevolg haar bezorgdheid over de uitvoering van een 'snelle screening'. De nadruk ligt hier op het afsluiten van dossiers die in het verleden misliepen, zonder dat er een expliciet afwegingskader of breder (beleids)kader is voor de actualisering van beschermingen. De vrees bestaat dat – los van de al dan niet terechte opheffingen – dit een verkeerd signaal geeft naar eigenaars en gebruikers van beschermd erfgoed, te meer gezien thematisch-typologische evaluaties en aanvullende beschermingen uitblijven. De commissie dringt aan in communicatie omtrent opheffingen steeds duidelijk te maken dat verwaarlozing of wederrechtelijke ingrepen hiertoe geen aanleiding kunnen geven.

Behandeling advies:

De Beleidsnota Onroerend Erfgoed (2019-2024) van minister Matthias Diependaele, bevoegd voor onroerend erfgoed, kondigde aan dat we het huidige beschermde bestand zullen evalueren op basis van de hedendaagse inzichten inzake erfgoedwaarden. Om te voldoen aan de maatschappelijke vraag om op korte termijn door het volledige pakket beschermd erfgoed te gaan, werkte het agentschap vanaf juli 2021 tot december 2022 aan de 'snelle screening' van het beschermde bestand. Deze snelle screening had als doel om op een termijn van anderhalf jaar die beschermingen te detecteren die vandaag overduidelijk niet meer aan de hedendaagse selectiecriteria voor bescherming voldoen. Een doorgedreven thematisch of typologische afweging was in dit tijdsbestek niet mogelijk. Door de typologische opdeling van het te onderzoeken pakket, werd het wel

mogelijk enige vergelijking door te voeren. In dit opzicht werd bij elk voorstel voor opheffing ook nagegaan of de opheffing geen hiaat in het beschermde bestand veroorzaakte.

Tijdens de evaluatie werd steeds bekeken of er nog een lopend handhavingstraject was en of in een bepaald dossier nog handhaving mogelijk was. Voor deze dossiers wordt dan ook geen opheffingsprocedure opgestart. Dit staat ook opgenomen in het eindrapport van de snelle screening

(<https://oar.onroerendergoed.be/publicaties/OAOE/267/OAOE267-001.pdf>).

Bovendien is in alle communicatie over dit project opgenomen dat wanneer er sprake is van verwaarlozing, het agentschap in eerste instantie inzet en aanstuurt op een handhavingstraject. Op de website van het agentschap Onroerend Erfgoed wordt duidelijk gecommuniceerd: *"Wanneer er sprake is van verwaarlozing, dan zullen we eerder aansturen op herstel of een schadevergoeding."* (<https://www.onroerendergoed.be/procedure-tot-opheffing>). Op het titelblad van het aanvraagformulier tot opheffing van een bescherming staat *"Opgelet! In geen geval kan verwaarlozing of gebrek aan onderhoud aanleiding geven tot een opheffing van de bescherming."*

SPECIFIEKE OPMERKINGEN OP DE OPHEFFING VAN DE BESCHERMING ALS STADSGEZICHT VAN DE STADSWONING MET OMGEVING IN TIENEN

De stadswoning met omgeving, Verlatstraat 4, 12-14, is bij ministerieel besluit van 16 januari 1987 beschermd als stadsgezicht omwille van de historische en architecturale waarde. De stadswoning Verlatstraat 12 is bij hetzelfde besluit beschermd als monument omwille van de historische en architecturale waarde. Voorliggende bescherming als stadsgezicht omvat het eertijds gekasseid pleintje voor de stadswoning Verlatstraat 12 en aan de bebouwing Verlatstraat 4 en 14. Het dossier geeft aan dat historisch onderzoek aantoonde dat het vroegere kerkplein gelegen was buiten de afbakening van het stadsgezicht. De aanpalende woningen Verlatstraat 4 en 14 werden na het moment van bescherming verbouwd; het pleintje werd heraangelegd met betonklinkers i.p.v. kasseien. De commissie betreurt deze ingrepen die onvoldoende rekening hielden met de bescherming als stadsgezicht.

De commissie erkent dat het uitzicht van het stadsgezicht sterk wijzigde ten opzichte van het moment van bescherming. Gelet op de verbouwde voorgevel van Verlatstraat 4 en de recente heraanleg met betonklinkers, is deze omgeving geen herkenbaar voorbeeld meer van een historische pleinaanleg. Ook het binnengebied met de verbouwde woning Verlatstraat 14 bezit geen noemenswaardige erfgoedwaarden (meer). Bovendien blijkt het afgebakende geheel geen fragment te zijn van het oorspronkelijke kerkplein. De commissie stelt aldus vast dat de betreffende omgeving niet meer beantwoordt aan de erfgoedwaarden waarvoor ze als stadsgezicht werd beschermd. Het huidige plein alsook het binnengebied hebben volgens de commissie wel nog steeds een ondersteunende rol voor het beschermde monument Verlatstraat 12. Deze directe omgeving vrijwaart namelijk de historische en beeldbepalende inplanting van dit pand ten opzichte van de terugspringende gevelwand van de Verlatstraat. De erfgoedwaarden van het monument staan niet ter discussie. Om die reden lijkt het de commissie dan ook aangewezen om de directe omgeving vast te leggen als overgangszone met bijzondere voorschriften.

Behandeling advies:

Volgens de Memorie van Toelichting (p. 21, definitie 43°) geeft een overgangszone, binnen het kader van de bescherming van een onroerend goed, aan een aangrenzend gebied bijzondere of aanvullende voorschriften waardoor de bescherming beter kan worden gewaarborgd. De overgangszone sluit onmiddellijk aan bij het beschermd onroerend erfgoed. Een overgangszone heeft een belangrijke visueel-ruimtelijke

component en/of omvat gebieden of voorwerpen, die een belangrijke functionele drager zijn voor het beschermde onroerend erfgoed.

Met de vraag naar een overgangszone geeft de commissie zelf aan dat de omgeving van de stadswoning geen erfgoedwaarde (meer) heeft. Een overgangszone heeft immers geen eigen erfgoedwaarde maar een ondersteunende functie bij het beschermde goed. Het is onduidelijk welke beheerdoelstellingen of bijzondere of aanvullende voorschriften in deze overgangszone noodzakelijk zouden zijn om de erfgoedwaarden van het monument te waarborgen. De moderne aanleg ondersteunt de erfgoedwaarden van de stadswoning niet noch creëert een meerwaarde voor het beschermd monument.

De commissie vraagt ook om de artikels 2 en 3 van het ministerieel besluit helderder te formuleren om verwarring te vermijden tussen de oorspronkelijke bescherming van de stadswoning als monument die niet in vraag wordt gesteld, en de bescherming van de omgeving ervan als stadsgezicht die voorlopig wordt opgeheven

Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige opheffing van de bescherming als stadsgezicht van de stadswoning met omgeving in Tienen.

Behandeling advies:

De formulering in de artikels 2 en 3 werd juridisch afgetoetst. De formulering is duidelijk m.b.t. wat wordt opgeheven. In het artikel 2 staat de volgende omschrijving:

"Het beschermde goed, de stadswoning met omgeving, Verlatstraat 4, 12-14 in Tienen waarvan de bescherming als stadsgezicht voorlopig wordt opgeheven"

In artikel 3 staat de volgende omschrijving:

"In het ministerieel besluit van 16 januari 1987 tot bescherming van de stadswoning in de Verlatstraat in Tienen als monument en dezelfde stadswoning met omgeving als stadsgezicht wordt artikel 2 opgeheven."

Bijkomend wordt dit in het inhoudelijk dossier duidelijk omschreven onder punt 3.3 "Motivering van de afbakening van de opheffing".

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.2. Aanvullingen

Uit administratief nazicht blijkt dat de percelen foutief vermeld werden in het voorlopige opheffingsvoorstel. Dit werd aangepast in het ministerieel besluit en in het inhoudelijk dossier.

Het ministerieel besluit werd als volgt aangepast:

In artikel 2 wordt de opsomming van de kadastrale percelen "Tienen, 2de afdeling, sectie F, perceelnummers 143D, 142L, 142P2, 146R2, 146U, 146W, 146X, 146Y, 146Z en deel van het openbaar domein." vervangen door "Tienen, 2de afdeling, sectie F, perceelnummers 142L, 142P (deel), 143D, 146L2, 146R2 (deel), 146P2 (deel), 146W, 146X, 146Y, 146Z en deel van het openbaar domein."

Het inhoudelijk dossier werd als volgt aangepast:

Onder 2.5.1. Adres en kadaster wordt de zinsnede "kadastraal gekend als Tienen, 2de afdeling, sectie F, perceelnummers 143D, 142L, 142P2, 146R2, 146U, 146W, 148X, 146Y,

146Z en deel van het openbaar domein." vervangen door "kadastraal gekend als Tienen, 2de afdeling, sectie F, perceelnummers 142L, 142P (deel), 143D, 146L2, 146R2 (deel), 146P2 (deel), 146W, 146X, 146Y, 146Z en deel van het openbaar domein."

Conclusie : de aanvullingen hebben invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.3. Conclusie voorafgaand aan de voorlopige opheffing

Het uitgebrachte advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit. Het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit werden wel aangepast na administratief nazicht.